

EL COL·LEGI DE NOTARIS DE TARRAGONA*

Daniel PIÑOL ALABART
Àrea de Ciències i Tècniques Historiogràfiques.
Universitat de Barcelona

Un tema ben delimitat i concret com aquest presenta, d'entrada, una mínima dificultat a l'hora d'enfrontar-s'hi. Però en el mateix moment de començar a analitzar el col·legi de notaris de Tarragona topem amb diferents esgraons que haurem d'anar superant. Per exemple la manca de documentació sobre aquesta institució, o també els pocs estudis referents al notariat tarragoní i que ens guiarien pels camins de la recerca. Cal fer notar com, a la ciutat de Tarragona i a tot el Camp comptem amb importants i antigues sèries de manuals notariais en els arxius públics i en els eclesiàstics, però no han estat encara prou aprofitats per a la recerca històrica en general i per a la història del notariat en concret.¹ Per tant, tenim una manca important de referències historiogràfiques sobre el notariat tarragoní, que tampoc no trobem en obres i treballs d'història més general, que mai citen el col·legi de notaris i rarament el col·lectiu notarial.

Per això cal anar a buscar els treballs de Durán Cañameras o de José Bono, als que ens referirem més endavant, per a trobar mínimes referències al respec-

* Aquest treball s'ha beneficiat dels projectes de recerca PS95 i PB-98-1514, de la DGICYT, d'una beca de recerca concedida per la Universitat Rovira i Virgili l'any 1995 per a realitzar una tesi doctoral, i també de les beques de mobilitat 1998BEAI2000064 i 1999BEAI200195 concedides per la CIRIT.

¹ PIÑOL ALABART, Daniel, *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*, Barcelona, 2000. Tesi doctoral en la que es parla de l'origen del notariat al Camp a partir de l'anàlisi de la documentació notarial i també d'altres documents que aporten notícies i referències sobre l'organització del notariat.

te. Per altra banda cal dir que coneixem alguna cosa sobre el notariat de Valls, de Reus o de Tortosa, a més de comptar amb els diferents catàlegs dels protocols notariais dels arxius tarragonins publicats per la Fundació Noguera. Manca, però, un treball de conjunt sobre el notariat tarragoní, del que ara es comencen a conèixer els orígens.

Ens movem doncs en un terreny amb poques senyals de pista i amb un buit important a nivell historiogràfic, cosa que ens obliga a aprofitar al màxim les fonts documentals i la poca bibliografia local sobre el tema. Aquests pocs estudis existents segueixen aquella tradició de la historiografia catalana sobre el tema del notariat i que tan bons resultats ha donat i està donant. Són els treballs de Francesc Carreras Candi i Victorino Santamaría a principis del segle XX, d'Honorí García, Raimon Noguera, Josep M. Pons Guri més endavant, de M. Teresa Ferrer Mallol, Laureà Pagarolas o Rafael Conde. Treballs que s'han canalitzat a través de la revista «Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols»,² de les diferents publicacions de la Fundació Noguera³ o dels dos congressos d'història del notariat català.⁴

1. ELS ORIGENS DEL NOTARIAT TARRAGONI

L'any 1118, el comte de Barcelona, Ramon Berenguer III, va donar la ciutat de Tarragona i el Camp al bisbe de Barcelona, Oleguer. Aquest va ser nomenat arquebisbe de Tarragona i restauran d'aquesta manera el paper de capital metropolitana de la província eclesiàstica, desvinculant les diòcesis catalanes de la metròpoli de Narbona.⁵ Aquesta donació havia de regular per molts segles el govern de la ciutat i el Camp, qüestió que va comportar també molts problemes per raó de la jurisdicció entre els diferents monarques i els prelats tarragonins. Aquests conflictes es van intentar solucionar amb concòrdies com la coneguda amb el nom de *Ad notitiam* a l'any 1151,⁶ o la concòrdia *Ad perennem* l'any 1173, a través de la que s'establia un sistema de condomini que perdura-

² La citem sempre amb les sigles EHDAP. També utilitzem les sigles següents per a citar els arxius: Arxiu Històric de Tarragona (AHT), Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona (AHAT), Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB).

³ Citem com a exemple el treball col·lectiu *Estudis sobre història de la Institució Notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988.

⁴ *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 1994. *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 2000.

⁵ MORERA LLAURADÓ, Emilio, *Tarragona cristiana*, vol.I, Tarragona, 1981, pp. 382ss.

⁶ BLANCH, Josep, *Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona*, vol.I, Tarragona, 1985, p. 87.

ria fins a principis del segle XVIII.⁷ Malgrat tot s'especificava en aquesta concòrdia que la jurisdicció eclesiàstica predominaria per sobre de la reial, a més de regular les rendes provinents de l'administració de justícia i les funcions dels dos veguers del Camp.⁸

És en aquest moment en que va quedar regulada també la qüestió dels notaris, tot i que les referències que dóna Morera són posteriors, concretament de l'època de Pere el Cerimoniós, moment en que s'afirma que és a l'arquebisbe a qui correspon la creació i nomenament dels notaris:⁹

«(...) Aquel movimiento se acentúa desde el reinado de Jaime I el Conquistador, y deslindadas enteramente las atribuciones del señor directo ó sea del arzobispo, de las del rey, ambos co-príncipes en la ciudad y campo de Tarragona, al punto de que Pedro IV el Ceremonioso en una de las cartas al prelado, D. Pedro de Clasquerí, le indicaba que se titulase príncipe de Tarragona, *per quant me ferie honra y á mon regne que tingues un prelat príncep en lo temporal en ell*, quédase el primero con la parte ejecutiva del gobierno, reservándose el monarca el supremo dominio y la facultad de conceder privilegios que afectasen á toda la universidad o comunidad. Desde luego correspondía al arzobispo autorizar moratorias á los acreedores públicos y particulares, declarar la guerra á otros príncipes enemigos del reino, nombrar capitanes y jefes de su ejército, fabricar moneda, mandar que estuviesen abiertas ó cerradas las puertas de la ciudad, autorizar la celebración de ferias y mercados, explotar minas, crear notarios, escribanos, bailes y otros funcionarios, ocupar bienes abandonados por naufragio, convocar á los vasallos para la guerra y castigar á los que no se presentasen, declarar *sometent* y permitir el uso de armas, consentir el vasallaje á los caballeros y los hombres de *paratje*, disponer de la parte administrativa en ciudades y villas, ordenar reedificación de murallas y construcción de nuevas, regularizar las funciones de los propios agentes reales en el territorio, conceder guiajes y

⁷ MORERA LLAURADÓ, Emilio, *Tarragona cristiana...*, op. cit., pp. 480-481 (5). La transcripció íntegra del document la trobem a Josep BLANCH, *Arxiepiscopologi...*, op. cit., pp. 106-108 (6).

⁸ Per al repartiment de l'autoritat al Camp vegi's RECASENS I COMES, Josep M., *La Revolución y Guerra de la Independencia en la Ciudad de Tarragona*, Tarragona, 1965, pp. 46ss. Sobre els veguers hi ha diferents articles publicats a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13-1(1993). Són els treballs de ROVIRA GÓMEZ, Salvador-J., «Els veguers de Tarragona (segles XVI-XVII)», pp. 103-110; de GÜELL I JUNKERT, Manel, «La cort dels veguers de Tarragona durant la primera meitat del segle XVII», pp. 111-118; i de PITARCH LÓPEZ, Josep-QUÍLEZ MATA, Julio Luis, «El conflicte entre els veguers de Tarragona: maig-juliol 1613: un arquetipus clàssic de competències entre jurisdiccions», pp. 119-123.

⁹ Vegi's al respecte CORTIELLA ODENA, Francesc, *Una ciutat catalana a darreries de l'edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, 1984, pp. 19-20. COMPANYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols notariais de Tarragona (1472-1899)*, Barcelona, 2000, p. 17.

salvo conductos, aplicar la prerrogativa del indulto y ejercer todos los derechos inherentes á los soberanos»¹⁰.

L'arquebisbe doncs nomenava els notaris públics, que s'implantan seguint les corrents jurídiques provinents de Bolonya i seguint també la tònica d'altres llocs. Per exemple, ja l'any 1155, a Vic, el bisbe Pere de Redorta concedia la notaria a Ramon de Lió¹¹ i a Igualada l'any 1189 el monestir de Sant Cugat donava la notaria al rector de la parròquia.¹² També hi ha el cas de Vilafranca el mateix any de 1189, en que l'atorgant de la donació és el rei Alfons I i el beneficiari el clergue Bernat.¹³ Uns anys més tard el rei Pere el Catòlic va concedir el privilegi de que el propi cenobi pogués encomanar a un monjo l'ofici de l'escrivania amb totes les prerrogatives dels notaris públics.¹⁴ Al 1281 el rei concedia l'escrivania d'Ulldemolins al rector de la parròquia local. Entre les condicions imposades es deia que el rector havia de validar els documents fent constar el seu caràcter de notari públic de la vila *auctoritate domini regis*.¹⁵

A l'entorn del prelat tarragoní, ja des dels primers temps de la repoblació de la ciutat i de la restauració de la seu metropolitana hi havia un grup de clergues que redactaven els documents que emanaven del seu poder com a senyor del Camp. Entre aquests eclesiàstics destaquen els preveres Sendred i Bernat — *Sendredus, notarius ardiachonis sedis; Bernardus, presbiter*, s'intitulen en els documents que validen— que datem ja entre els anys 1148 i 1172 a partir de diferents documents.¹⁶

Els orígens del notariat a la ciutat de Tarragona i al Camp van lligats amb l'estament eclesiàstic, igual que succeeix en molts altres llocs del Principat en aquells moments. El més habitual a la diòcesi tarragonina, i també a la diòcesi

¹⁰ MORERA LLAURADÓ, Emilio, *Tarragona cristiana*, vol.II, Tarragona, 19822, pp. 870-871.

¹¹ GARCÍA, Honorio, «Contribución al estudio histórico del notariado español. El notariado en Vich durante la Edad Media», *La Notaría LXXXII* (1947), pp. 76-79. GINEBRA MOLINS, Rafael, *Manual primer de l'Arxiu de la Curia Fumada de Vic (1230-1233)*, Barcelona, 1998, pp. 14-15.

¹² CRUZ RODRÍGUEZ, J., «Notaris i escriptors a Igualada: una aproximació a la seva història», a *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona 1994, pp. 549-556. VIVES, Marta, *L'arxiu de protocols d'Igualada*, Barcelona, 1997, pp. 9ss.

¹³ ARAGÓ CABAÑAS, Antoni M., «Concessions reials del Dret de notaria a parròquies i monestirs catalans (segles XII i XIII)», *EHDAP*, VI(1978), pp. 1-14. Apèndix documental, n. 1.

¹⁴ ARAGÓ CABAÑAS, Antoni M., «L'escrivania pública de Santes Creus a l'època post-fundacional», a *II Col·loqui d'història del monaquisme català*, vol. II Santes Creus, 1969, pp. 15-25.

¹⁵ CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael, «La titularidad de las notarías parroquiales catalanas desde Pedro II(III) el Grande a Jaime II: Del proyecto de Besalú (1281) a la Pragmática de 1302», a *Estudios sobre història de la Institució Notarial en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988, pp. 31-42.

¹⁶ PIÑOL ALABART, Daniel, *El notariat públic...*, op. cit., pp. 107; 112-117. (1)

de Vic,¹⁷ és trobar llocs on el càrrec de notari era inherent al de rector, però no pas per designació reial sinó episcopal. Així sabem que els rectors parroquials, en prendre possessió canònica del seu càrrec també prenen possessió de l'escrivania local, fet que va perdurar, segons les referències localitzades a la documentació, fins al segle XVII.¹⁸ Eren escrivanes en les que no hi havia cap intervenció no eclesiàstica. Així ho diu José Bono quan parla dels diferents tipus de notaris que actuaven a Catalunya al segle XIII, en el moment en que s'anava implantant el notariat públic. Bono posa precisament l'exemple de la ciutat de Tarragona on els notaris eren nomenats directament per l'Església «...y no parece que lo fueran por el rey los de la ciudad, ya que no encontramos en las suscripciones de los notarios tarraconenses alusión alguna a la *auctoritas regia*...».¹⁹

A la ciutat hi havia eclesiàstics que treballaven a l'entorn del metropolità i que formaven la cúria episcopal; hi havia l'escrivania del Capítol, tot i que hi ha moments en que sembla que es tractava més aviat d'un notari reial que gestionava els llibres dels canonges més que no pas d'una oficina notarial pròpia. Fruit de l'activitat d'aquests notaris que hi treballaven són els nombrosos manuals que es conserven avui en dia a l'Arxiu Històric de Tarragona.²⁰ Encara en l'àmbit eclesiàstic hi havia l'escrivania de l'oficialat, que també havia de ser proveïda per l'arquebisbe, segons consta en una sentència a favor d'Ennec de Vallterra i en contra de Guillem d'Argentona, que era qui ocupava aquesta oficina.²¹ Estava situada a l'Oficina de l'Oficialat del Vicari General, als porxos del Carrer de la Merceria, just al costat del castell del Patriarca, residència de l'arquebisbe.²² Com a documentació generada en aquesta escrivania hi ha tres llibres i registres de Cort redactats pel notari Joan Mensa (1497-1533), corresponents a la cort del procurador del Camp. En aquesta escrivania s'hi validaven alguns documents d'altres oficines de la ciutat, essent el cas més corrent aquell en que l'escrivà de

¹⁷ GINEBRA MOLINS, Rafael, «Les escrivanes eclesiàstiques a Catalunya», a *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 2000, pp. 29-160, sobretot pp. 108-109.

¹⁸ PIÑOL ALABART, Daniel, «El notariat a Reus al segle XIII: una aportació a la seva història», *Anuario de Estudios Medievales*, 26/2 (1996), pp. 987-993. IDEM, «Notaris, notaries i protocols a la diòcesi de Tarragona a l'Edat Mitjana», a *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 2000, pp. 427-445.

¹⁹ BONO HUERTA, José, *Historia del Derecho Notarial Español*, Madrid, I, 2, 1982, pp. 135-138.

²⁰ El primer notari de que hi ha constància és Joan Comes (1472-1520), amb un llibre procedent del Capítol i que abarca els anys 1472-1499 (AHT, Fons Notarial, llibre 1). D'aquest notari hi ha 28 llibres procedents del Capítol, tot que s'ha de dir que també n'hi ha algun de conservat a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid.

²¹ RAMÓN I VINYES, Salvador; RICOMÀ VENDRELL, Francesc Xavier (eds.), *Índex Vell. Índex dels documents de l'Arxiu de l'Arquebisbe*, Tarragona, 1997, pp. 64-65, documents 240-241.

²² Dades extretes de COMPANYY I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 33 (9).

l'oficialat redactava escriptures procedents del Consell Municipal, fet que coneixem a través dels pagaments que feia el clavari municipal a canvi del favor de l'escripturació. Serveixi d'exemple aquest de l'any 1397:

«En Nicholau etc., dats e paguats al discret en Joan Virgili, notari e scrivà de la cort de mossen l'oficial de Terragona per les scriptures fetes en la dita cort l'any de nostre consolt damunt contengut e per nos vistes e regonegudes, terdecim solidos. E recobrats, etc., Scrit en Terragona a XVII d'abril, l'any damuntdit».²³

Hi havia una escrivania comuna, que era l'única on podien anar els ciutadans a validar els seus contractes jurídics particulars. Era propietat de l'arquebisbe, i era també ell qui nomenava els notaris que l'havien de regentar.²⁴ S'ha dit que l'escrivania comuna era l'oficina on es desenvolupaven les tasques burocràtiques dels dos veguers que hi havia a la ciutat, el veguer reial i l'episcopal,²⁵ però el cert és que cada una d'aquestes instàncies tenien les seves pròpies oficines i escrivanies on es redactaven validaven els documents que emanaven dels dos representants dels senyors feudals. Concretament existia la cort dels veguers,²⁶ i també l'oficina del procurador reial, que al 1413 era al castell del rei i al 1547 la trobem ubicada al carrer de la Nau. D'aquesta darrera es conserven tres llibres i registres de Cort redactats pel notari Joan Mensa (1497-1533)²⁷ i un llibre del notari Jaume Llera (1570-1581).²⁸

²³ SANMARTÍ ROSET, Montserrat (ed.), *Actes Municipals (1397-1399; 1399-1400)*, Tarragona, 1991, p. 138.

²⁴ SANTAMARÍA, Victorino, *Estudios notariales. Contribución a la historia del Notariado en Cataluña*, Barcelona, 1917, pp. 102-103. «La palabra *comuna*, refiriéndose a Notaría de parroquia, cuando los párrocos eran Notarios, la hemos visto usada en diferentes lugares, y aquí dicha palabra quería referirse a la Notaría de la parroquia, *común* a todos los feligreses de la misma, porque era servía para los mismos...».

²⁵ GÜELL I JUNKERT, Manel, «La cort dels veguers...», *op. cit.*, p. 113 (8): «Tot i que a Tarragona hi havia dos veguers, les instal·lacions del vegueriu, l'oficina o cúria on desenvolupaven la seva tasca, pel que feia a la jurisdicció comuna de la ciutat, era una sola, l'Escrivania comuna. Desconeixem si l'origen d'aquesta situació administrativa s'ha de cercar en els capítols que ja en el segle XII establien la doble vegueria però ho dubtem, perquè a mitjan de segle XIV sabem que Pere III el Cerimoniós i l'arquebisbe Arnald pledejaven sobre la titularitat de l'escrivania comuna dels veguers».

²⁶ AHAT, *Register Negotiorum*, 26, f. 124v. 1489, maig, 25. L'arquebisbe nomena Joan Comes, notari per al càrrec d'escrivà de la cort del veguer episcopal, «...*exercendo de dicta scribania vicariatus Terrachone michi gratiam fecit atque concessit...*».

²⁷ AHT, Fons Notarial, llibre 6801 (anys 1495-1531); llibre 5 (anys 1506-1511); llibre 6534 (anys 1527-1533).

²⁸ AHT, Fons Notarial, llibre 6 (anys 1573-1576).

També hi havia notaris que treballaven en alguns convents locals, generant sèries de llibres notariais propis. D'aquesta manera, al confeccionar el catàleg dels protocols notariais conservats a l'Arxiu Històric de Tarragona, s'ha tingut en compte aquesta realitat, separant les diferents sèries documentals dins de cada notari i separant aquells llibres que es van generar pel servei del notari a una altra institució.²⁹

Cal citar encara les oficines i l'escrivania de la diputació local del General, amb seu al Carrer Major, amb els seus notaris i escrivans,³⁰ i la Taula de Canvi, on hi havia un llibre o diari que havia de ser portat obligatòriament per un notari públic.³¹ I finalment és obligat parlar d'una de les oficines notariais amb més rellevància de la ciutat, que era l'escrivania municipal. Era on es redactaven les actes dels acords presos per govern municipal i era on es tenia cura també de l'arxiu municipal. Aquesta escrivania estava regida normalment per un notari que també podia assumir altres escrivanies de la ciutat, com per exemple el cas de Pere Sabater, notari per l'autoritat de l'arquebisbe i obtentor de l'escrivania comuna.³² Sabater va ser escrivà del consolat des del 1400 fins al 1416, any en que va renunciar a aquest prestigiós ofici. Al segle XVI es va determinar que el càrrec d'escrivà municipal es contractés per períodes de tres anys. Havia de donar fe dels actes mitjançant la seva presència, podia emetre dictamens i assessorar, quan calia, al consell municipal. Era l'encarregat de gestionar els llibres d'actes dels acords i també de prendre el jurament als consellers i als cònsols quan prenen possessió dels seus càrrecs i, en les eleccions, era també el que recomptava els vots.³³

L'escrivà municipal formava part del grup de tècnics que donaven suport a les tasques de govern de la ciutat, grup al qual també s'hi afegia un equip jurídic a causa dels molts plets i litigis en els que es veia involucrada la ciutat, juntament amb alguns notaris que, de forma puntual col·laboraven en aquestes tasques. Al segle XVI, i ja de manera regular, el càrrec d'arxiver municipal acostumava a recaure en un notari, encara que no sempre era el propi escrivà municipal.³⁴ Si bé la figura d'arxiver i la d'escrivà municipal estaven consolidades no es pot dir el mateix dels sous que percebien i que patiren diferents modifica-

²⁹ COMPANYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., pp. 100-101 (9).

³⁰ COMPANYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., pp. 33-34. (9).

³¹ RECASENS I COMES, Josep M., *El municipi i el govern municipal de la ciutat de Tarragona, segles XVI i XVII*, Tarragona, 1998, pp. 152-155. IDEM, *La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)*, Tarragona, 2001, pp. 78-79 i 112.

³² CORTIELLA ODENA, Francesc, *Una ciutat catalana...*, op. cit., p. 123. (9). PIÑOL ALABART, Daniel, «Pere Sabater, notari de Tarragona i lletrat (segle XV)», *EHDAP*, XVII(1999), pp. 125-151.

³³ RECASENS I COMES, Josep M., *El municipi i el govern municipal...*, op. cit., p. 172 (31).

³⁴ RECASENS I COMES, Josep M., *El municipi i el govern municipal...*, op. cit., p. 174 (31).

cions i fluctuacions, sempre a la baixa, al llarg del segle XVII, segons dades aportades per Recasens.³⁵

2. ELS ORIGENS DE COL·LEGI DE NOTARIS DE TARRAGONA

Entrant en el tema que ens ocupa trobem unes primeres referències a alguna organització del notariat al segle XV. Sabem que en aquell temps es celebrava una processó a la Catedral en honor de Sant Lluç el dia de la seva festa, el 18 d'octubre, i en la que hi participaven els notaris. La festa l'organitzava la confraria de Sant Lluç que agrupava els notaris i els juristes de la ciutat de Tarragona. Malgrat tot les informacions sobre aquesta confraria són molt pobres i, a vegades, confoses. Es diu, per exemple, que els procuradors i escriptors van formar la confraria de Sant Lluç, que apareix referenciada a les actes municipals del 1399.³⁶ De tota manera, revisant els llibres d'actes citats hem comprovat que no es diu mai que es tracti d'una confraria per agrupar els notaris. La conclusió a la que voldriem arribar és veure la continuïtat o la relació que hi hagué entre aquesta confraria i el col·legi de notaris, la primera referència del qual no trobem fins a finals del segle XVI.

A segle XVI, la ciutat de Tarragona encara era feu eclesiàstic. El tercer estament abarcava el 80% de la població, i s'hi encavia la gran burgesia, el poble menut i també els notaris. Aquests es situaven al mateix nivell que els botiguers i negociants, els apotecaris i els cirurgians, i segones diuen les referències bibliogràfiques, tots s'organitzaven en col·legis —els professionals liberals com els doctors en dret, medecina, notaris,³⁷ apotecaris i cirurgians—, i confraries —persones dedicades a les arts mecàniques i manuals—. ³⁸ La fundació de confraries i l'aprovació de les ordinacions que les regien eren competència reial o del senyor jurisdiccional de la zona on es pretenia erigir una confraria. Tarragona era de jurisdicció episcopal, però l'arquebisbe havia delegat aquella competència en el municipi. Per tant, qui controlava aquestes confraries era el propi govern municipal.

³⁵ RECASENS I COMES, Josep M., *El municipi i el govern municipal...*, op. cit., p. 217 (31).

³⁶ COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 34 (9).

³⁷ JORDÀ I FERNÁNDEZ, Antoni, «L'època moderna (segles XVI, XVII i XVIII)», a OLIVÉ, Enric (dir.), *Història del Camp de Tarragona. Volum I: El Tarragonès*, Tarragona, 1989, p. 73. Diu que els notaris podien exercir amb l'habilitació prèvia dels veguers i del propi Col·legi, sense donar cap més notícia al respecte.

³⁸ RECASENS I COMES, Josep M., *La taula de canvi...*, op. cit., pp. 45-46 (31) El mateix autor, al seu llibre *El municipi i el govern municipal...*, op. cit., p. 213 (31).

Aquestes agrupacions servien, entre altres coses, per a distribuir els homes en cas de necessitat defensiva de la ciutat, tal com consta en algunes actes municipals del primer terç del segle XVII i també en altres de finals d'aquest mateixa centúria.³⁹ En aquestes referències documentals es parla de la Confraria de Sant Lluc dels procuradors i notaris, amb una aportació de 43 homes per a la lleva de l'any 1671.⁴⁰ I a l'any 1697, amb motiu de formar-se una companyia de 100 homes, apareix *lo collegi de St. Lluch*, amb una aportació de 3 homes.

De tota manera no sempre aquest col·legi de notaris i procuradors volia col·laborar amb la ciutat, ja que sabem que hi van haver veritables friccions, l'any 1618, entre els notaris i el govern municipal. La raó era la negativa d'aquells de fer guàrdies ni de formar companyia amb altres confraries tarragonines.⁴¹

Podem considerar la confraria com un antecedent del col·legi de notaris de Tarragona, o també veure que hi ha una certa continuïtat entre les dos institucions. No obstant es barregen les referències i les notícies són confoses, accentuant-se en el moment en que hi entra el col·legi d'advocats com a nou element de confusió i del qual tampoc no en sabem bé els orígens.

Cal anar al darrer terç del segle XVI per a trobar les referències a la creació d'un col·legi de notaris a la ciutat de Tarragona. Els cònsols havien presentat cinc punts sobre el govern de la ciutat, entre els quals s'hi incloïa un que pretenia regular la pràctica dels notaris i l'accés a l'ofici notarial a través d'algun examen. Coneixem aquestes peticions gràcies a la carta que va enviar Felip II al virrei Fernando Álvarez de Toledo el 25 de març de 1579 i en la que es diu *...que ningún escrivano ni notario pueda recibir, testificar ni auctorizar escrituras ni auctos algunos, en dicha ciudad ni su término, sin que primero haya platicado en su arte cinco o seis años, con buenos notarios y escribanos de Barcelona o de la mesma ciudad de Tarragona o otra donde haya examen de notarios y sin que no sea examinado por las personas que la dicha ciudad deputara para este effecto (...)*.⁴² Aquesta petició era, si hom ho vol veure així, un primer pas per a una organització corporativista del col·lectiu notarial a la ciutat de Tarragona, però sobretot un pas important per a regular l'accés a la funció notarial.

El següent privilegi arribava al 1583 a través del lloctinent Juan de Zúñiga Avellaneda y Bazán i també després d'unes altres peticions per part del govern

³⁹ Referències extretes de LOZANO, Roser, *La població de Tarragona al segle XVII*, Tarragona, 1995, p. 76.

⁴⁰ LOZANO, Roser, *La població de Tarragona...*, op. cit., p. 78 (39).

⁴¹ RECASENS I COMES, Josep M., *El municipi i el govern municipal...*, op. cit., p. 227 (31).

⁴² COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., pp. 35-36 (9).

tarragoní. El privilegi parla clarament de la creació d'un col·legi de notaris i també de l'admissió de notaris a la ciutat.⁴³

Els capítols adreçats pel Consell tarragoní al monarca i que s'inclouen en el privilegi concedit a la ciutat són deu. Van escrits després de les intitolacions del rei i del lloctinent, Juan de Zúñiga, i després de dir, entre altres coses, que (...) *Artificis quidem notariatus officium est, negotia hominum et veritatem per ordinem scribere. Ad negotia autem bene conficienda precognitione opus est. Ad veritatem preterea cognoscendam varia causarum genera que non nisi post longum rerum usu adquiruntur intelligenda* (...). Els mateixos cònsols, abans de formular les peticions al rei també justifiquen la necessitat de tenir un col·legi notarial a la ciutat:

«Essent com és l'art de notaria una de les més principals y que requereix molt gran discurs, discrecio y saber, per consistir en theòrica y pràctica y que, per a tenir de cascuna de dites dos parts és menester molts anys haver practicat y encara ab sollicitut y difficultat, segons la matèria subiecta, se pot venir a alcançar y entendre lo que's requereix de necessitat a qualsevol notari, y axí, que del bon discurs y saber dels notaris, ha de provenir la claredat dels contractes y perquè se obvie a molts plets y litigis, los quals per avuy hi ha y en tant gran excés com se veu per experientia, provenint tot o molta part de la imperitia e ignorància dels dits notaris (...) concedir y atorgar a la dita ciutat y notaris que ia fet col·legi de notaris en la dita ciutat y per aquest effecte sien fetes y concedides les coses contengudes en los capítols davll scrits y de dita concessió manar expedir privilegi patent, ab clàusules prohibitòries y derogatives y altres necessàries...».

La petició del col·legi de notaris ve exposada ja en el primer capítol on es veu clarament la intenció de guanyar-se el favor del rei i on es diu que la ciutat de Tarragona és important en antiguitat i a nivell econòmic, i que encara no té col·legi notarial. És fonamental la creació d'aquest de tal manera que es puguin fer reunions —es diu que siguin a la casa del Consell, element que encara trobarem al segle XIX— i que es celebrin elecciones de forma anual.

Al capítol segon es fa referència a l'examen necessari per a poder exercir la funció notarial a la ciutat de Tarragona, no sense haver obtingut abans l'auto-

⁴³ Aquest privilegi ha estat treballat per BALDOR ABRIL, Elisabeth, INGLÉS AGUDO, Marta, «La situació del notariat català a la ciutat de Tarragona, a les darreries del segle XVI», a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13/II (1993), pp. 313-317. L'ha editat COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., pp. 116-123 (9). En els dos treballs es fan comentaris exhaustius i similars, tot i que el segon treball no fa cap referència al primer. En aquesta ponència, per tal de no deixar sense comentar aquest document, manllevem les principals idees dels dos estudis citats.

ritat de part del rei. En els capítols tercer i quart s'estipulen les condicions per a poder presentar-se a aquest examen: pagar un dret de 3 lliures i un parell de guants de cabrit per a cada membre del tribunal, a més de demostrar que s'havia practicat l'art de notaria amb un notari durant un període de cinc anys.

En el capítol cinquè s'esmenta la possibilitat d'obtenir substituïts i escribes, als que s'obligava a jurar el seu càrrec davant del veguer reial. Després, en els següents capítols, es faculta el prior del col·legi per a elaborar ordinations aprovades pel veguer reial, s'autoritza els notaris a signar com a notaris del número de la ciutat i es rebaixen els testimonis en els testaments i codicils, entre altres qüestions.

Finalment, el desé capítol que adrecen els cònsols al rei és de gran importància per a l'organització dels notaris i també per a la conservació dels protocols notariaus. Aquest punt, segons algun estudiós preocupat per la matèria, justificaria en gran manera la creació del col·legi notarial tarragoní, ja que d'aquesta manera s'evitarien les pèrdues de documents i protocols i que tant perjudicials són, entre altres coses, per a la recerca històrica.⁴⁴ Això s'al·lega en virtut d'una preocupació que manifesten alguns historiadors referents a la dispersió dels protocols notariaus, preocupació que fan extensiva a altres tipus de documentació, i moltes vegades desconeixent el procés de gènesi dels documents i, concretament la normativa que hi havia respecte la propietat dels protocols notariaus. Per al cas concret de la ciutat de Tarragona, del Camp i de les notaries parroquials, hi ha normes específiques al respecte procedents del concili provincial de l'any 1367. Allí es prohibia que els rectors, vicaris, notaris i tots aquells que treballaven o regentaven les escribes parroquials portessin qualsevol mena de document notarial fora dels límits de rectoria o del lloc de l'escribania.⁴⁵ Malgrat tot, algunes notícies dels segles medievals ens confirmen que aquestes disposicions no es complien.⁴⁶

Així doncs, en aquest capítol desé de les peticions dels cònsols es diu precisament que a la ciutat de Tarragona mai s'ha tingut gran cura dels llibres

⁴⁴ GÜELL I JUNKERT, Manel, «La dispersió de documentació notarial a Tarragona a través d'un document del principi del segle XVIII», a *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 2000, p. 449.

⁴⁵ SANTAMARÍA, Victorino, *Estudios notariales...*, op. cit., p. 42. (24). Sobre normativa de conservació i propietat dels llibres notariaus vegi's FERRER MALLOL, M. Teresa; RIERA I SANS, Jaume, «La successió notarial i el traspàs de protocols en terres catalanes a la baixa Edat Mitjana», *EHDAP*, IV(1974), pp. 395-428. CASADÓ, F. Xavier, «El llegat testamentari de protocols a la ciutat de Barcelona (segle XV i primer terç del segle XVI)», a *Estudis sobre història de la Institució Notarial en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988, pp. 165-184.

⁴⁶ Aquestes notícies estan publicades a PIÑOL ALABART, Daniel, «Notaris, notaries i protocols...», op. cit. (18).

notarials, sobretot arrel de la defunció dels notaris. És per això que es demana al rei que prohibeixi ... *no sien tretes scriptures públiques algunes de notaris de dita ciutat, ço és, manuals, protocols, llibres de notes, bosses, pliques ni altres scriptures públiques originals fora de la ciutat, axí per los notaris qui les hauran rebudes com per sos hereus y successors, ans bé sien guardades y custodiades dins la dita ciutat, hon són estades rebudes y testificades*. Es regula doncs el problema del traspàs dels protocols i el control de tots els llibres notariais. Això es manifesta amb la voluntat d'elaborar un inventari de les escriptures dels notaris difunts que s'ha d'incloure en un llibre del col·legi i que hi hagi també una taula amb els noms dels notaris presents i les escriptures dels difunts que tenen a les seves notaries.

Vistes les peticions dels cònsols es va concedir el privilegi, que va ser confirmat el 1599 pel rei Felip III. Estem al davant de la fundació del col·legi de notaris de Tarragona, en la que hi van participar d'una o altra manera el col·lectiu notarial, el govern municipal i el rei, però que en cap moment s'esmenta la participació del poder eclesial. El problema està, potser, en que no sabem del tot en quin moment l'arquebisbe va desaparèixer de l'escena en relació al notariat. Per altra banda aquesta fundació l'hem d'emmarcar dins del moviment de gent que hi havia a Tarragona relacionada amb el món jurídic i també amb la burocràcia, context similar al de la ciutat de Vic a principis del segle XVII, per posar un exemple.⁴⁷ En aquesta ciutat interior, que era seu episcopal i tenia també oficines del poder reial, es va intentar crear un col·legi notarial tot dirigint uns capítols al virrei. En aquestes peticions, tal com s'havia fet a Tarragona, es deia clarament que per a exercir de notari calia estar col·legiat. Però el col·legi vigatà no s'arribà a constituir, i a finals del segle XVII es van formular noves peticions per part dels notaris, sense els procuradors ni els juristes, i van ser aprovades immediatament, comptant però amb l'oposició dels canonges que novament van frustrar la creació del col·legi, l'any 1700.

El col·legi de notaris de Tarragona es començar a organitzar a principis del segle XVII amb unes ordinacions datades l'any 1617. Però al 1640, a la Guerra dels Segadors, aquest col·legi va desaparèixer dins d'un context de col·lapse econòmic que va patir la ciutat causat pel conflicte bèl·lic.⁴⁸ I novament, l'any 1642, els cònsols tarragonins van adreçar un memorial de 15 punts, similar al que ja coneixem, per tal de refundar el col·legi notarial.⁴⁹ Tot plegat va acabar

⁴⁷ GARCÍA, Honorio, «El nonato Colegio Notarial de Vich», *EHDAP*, III (1955), pp. 229ss.

⁴⁸ RECASENS I COMES, Josep M., «El colapso sufrido por la ciudad de Tarragona en la Guerra dels Segadors (1640-1652)», *Revista Técnica de la Propiedad Urbana* (Tarragona), 7 (1963), pp. 63-69.

⁴⁹ GÜELL I JUNKERT, Manel, «La dispersió...», *op. cit.*, p. 499 (44).

amb el privilegi concedit per Felip IV a la ciutat de tal manera que l'escut municipal pogués portar corona i palmes com a premi a la seva fidelitat durant el setge de 1644. Això significa la materialització del desig de la ciutat d'incorporar-se definitivament al domini reial, malgrat que això comportés algunes diferències amb el Capítol.⁵⁰

Al 1702 els notaris reials van sol·licitar la restitució del col·legi a través d'una carta de súplica tramesa a Felip V, cosa que es va fer efectiva durant el curt mandat de l'arxiduc Carles, l'any 1707.⁵¹ Amb el Decret de Nova Planta la ciutat de Tarragona va passar a ser el cap del Corregiment, comportant importants canvis en el govern municipal sotmès al càrrec del corregidor. I la documentació de l'època parla també d'un *...colegio que el tribunal eclesiástico y metropolitano de esta ciudad tiene de abogados y notarios causídicos*, tal com consta en un protocol notarial de 1760 i que es refereix a Manuel Feliu Binefa, advocat de la Reial Audiència i membre d'aquest col·legi.⁵²

Del segle XVIII també sabem que, l'any 1715, hi havia a la ciutat de Tarragona 18 notaris, 4 causídics i 2 escrivans.⁵³ Però hom nota una evolució destacable ja que, a l'any 1773 hi havia 17 escrivans, 1 notari i 4 notaris causídics. S'apunta aquest canvi a l'aplicació de la normativa borbònica en matèria de notariat. Les notaries que hi havia a la ciutat de Tarragona tenien un marcat caràcter familiar, destacant les famílies Albinyana Fàbregas, Prats, Rotalde o Seguí, entre altres. Ja les trobem als segles XVII i XVIII i continuen al XIX, afegint-se nissagues noves dedicades al notariat.

Encara a principis del segle XIX es fa referència al col·legi de Sant Lluc de Lletrats i Causídics en relació a unes rogatives que s'havien de fer a la Catedral per a implorar la fi de la Guerra del Francès, l'any 1808, i a les quals havia estat convidat l'esmentat col·legi.⁵⁴ Els notaris tarragonins van continuar celebrant reunions durant la Guerra del Francès, única referència al col·legi de Tarragona que trobem en l'important treball de Félix Durán Cañameras sobre el notariat català, notícia que per altra banda serveix a l'autor per a remarcar el valor i serenitat dels notaris locals.⁵⁵

⁵⁰ JORDÀ I FERNÁNDEZ, Antoni, *Església i poder a la Catalunya del segle XVII. La Seu de Tarragona*, Tarragona, 1993, pp. 66-67.

⁵¹ COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 43 (9).

⁵² ESCODA MÚRRIA, Coia; TOLDRÀ DALMAU, Mercè, *El col·legi d'advocats de Tarragona. La seva història, 1845-1999*, Tarragona, 1999, pp. 20-21.

⁵³ GÜELL I JUNKERT, Manel, «Notes sobre el col·lectiu notarial tarragoní al segle XVIII», a *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 1994, pp. 667-668.

⁵⁴ ESCODA MÚRRIA, Coia; TOLDRÀ DALMAU, Mercè, *El col·legi d'advocats...*, op. cit., p. 22 (52).

⁵⁵ DURÁN CAÑAMERAS, Félix, «Notas para la Historia del Notariado Catalán», *EHDAP*, III (1955), p. 72.

A Tarragona, cap de província eclesiàstica, senyoriu episcopal, seu d'un tribunal de justícia reial i baronial d'autoritats militars que depenien del capità general o bé de la Reial Audiència, era un bon lloc on podien treballar advocats, notaris, causídics i escrivans. De fet, a la ciutat hi havia una activitat burocràtica important, que perdurà en el temps, sobretot quan va passar a ser capital de província i en la que el 40'38% de la població eren funcionaris, i on els lletrats, juntament amb els metges, cirurgians i farmacèutics constituïen, dins del tercer estament, la classe més rellevant, i els notaris gaudien de rendes elevades.⁵⁶ La població tarragonina a l'any 1808 era d'uns 9.650 habitants, i es comptabilitzen a la ciutat 15 notaris i 16 advocats, la majoria dels quals treballava en les diferents oficines de la cúria episcopal, i també a les sales de justícia de l'arquebisbe, o també a les oficines reials o municipals. Els notaris segurament gaudien també d'un cert prestigi doncs, quan entre els mesos d'agost de 1811 i abril de 1812 es va implantar el Règim Civil, es va incorporar el notari Salvi Fàbregas al govern municipal, ocupant el càrrec de secretari.⁵⁷

D'aquesta manera ens situem ja de ple en segle XIX, un moment per al que comptem amb més referències documentals sobre el col·legi de notaris tarragoní. A l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona hem localitzat dos llibres d'actes del col·legi notarial de Tarragona.⁵⁸ Semblen incomplets ja que els manca la diligència d'obertura, així com tampoc no tenen cobertes sinó que aquestes foren substituïdes al seu temps per uns papers de color blau amb l'objectiu de protegir el text dels llibres.

La informació que hi extreiem és prou important, tenint en compte la poca documentació amb que comptem fins ara. Per tant considerem aquests llibres una peça fonamental per a la nostra recerca, així com és important veure com hi ha llibres similars d'altres col·legis notariais i que es conserven en aquest mateix arxiu. Durán Cañameras, referint-se al col·legi de notaris de Girona diu que els seus llibres d'actes es guarden al col·legi de notaris de Barcelona, però no diu res sobre els de Tarragona.⁵⁹

⁵⁶ BUIGUES VILLAR, Joan Carles, *El bienni progressista a Tarragona (1854-1856)*, Tarragona, 1987, pp. 19-20. RECASENS I COMES, Josep M., *La revolución ...*, op. cit., pp. 75 i 85.

⁵⁷ RECASENS I COMES, Josep M., *La revolución...*, op. cit., p. 399 (8).

⁵⁸ Vull agrair al Dr. Laureà Pagarolas i Sabaté, director de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, la notícia sobre l'existència d'aquests dos llibres en aquest arxiu. El primer llibre comença el 21 de maig de 1829 i arriba al dia 11 d'agost de 1840. En el primer full hi ha un element significatiu: «*Coordinación de los acuerdos del Ilustre Colegio de Escribanos de ésta que se han encontrado sin encuadernar...*». El segon llibre, que tampoc té cobertes, comença directament amb l'acta de 7 de setembre de 1841 i arriba al dia 13 de març de 1858. A partir d'ara els citem com a llibre 1 i llibre 2.

⁵⁹ DURÁN CAÑAMERAS, Félix, «*Notas...*», op. cit., p. 175 (55).

3. L'ORGANITZACIÓ DEL COL·LEGI DE NOTARIS

Ja des del moment de la seva creació el col·legi estava regit per uns priors segons consta en els capítols elevats al rei el 1583 i que ja hem vist anteriorment. Segons les ordinacions del 1617, els priors eren escollits anualment després de Pasqua i pel sistema de la insaculació. Al segle XIX encara apareix el mateix sistema de govern del col·legi, i trobem referències a la renovació anual dels càrrecs. Els priors que cessaven en el càrrec tenien l'obligació de lliurar tot el material que tinguessin en poder seu i que fos del col·legi, cosa que passava molt sovint i que, com veurem, comportava algun problema sobre la conservació de la documentació generada pel col·legi.

Les ordinacions que llegim, que són del segle XVII, van ser vigents fins el moment en que es va suprimir el col·legi de notaris de Tarragona a la Guerra dels Segadors. Però al primer terç del segle XIX trobem referències que parlen de l'existència d'unes altres ordinacions.

Sembla que en el moment en que es va refundar el col·legi notarial hi van haver noves ordinacions ja que, per exemple, al 1829 es fa referència a l'article 15 de les ordinacions. Es diu que ningú no podia actuar a la ciutat si no eren els notaris col·legiats; aquest text no coincideix amb el corresponent de l'article de les ordinacions de 1616 i que fa referència a l'aprenentatge de l'art de la notaria. Sabem que al 1755 hi havia unes ordinacions, doncs algun document del 1838 s'hi refereix amb motiu d'alguna plaça vacant de notari que hi havia a la ciutat. Per tal de solucionar el problema en qüestió, els priors del moment, Joaquim Fàbregas i Tomàs Maria Fàbregas, es recolzen en aquestes ordinacions, que diu que són plenament vigents.⁶⁰ No obstant, en una circular tramesa des de Madrid el 7 d'abril de 1835, amb l'objectiu d'elaborar un projecte de llei de regulació del notariat es diu ... *que el colegio de escribanos numerarios de esta ciudad fue erigido en el año 1799 y se ha regido y rige en virtud de Reales Ordenanzas del Real y Supremo Consejo de Castilla de fecha del 27 de junio del referido año...*⁶¹

Tot aquest moviment comportava la necessitat d'una reforma de les ordinacions del col·legi notarial, segurament per la poca concreció que hi havia i per la necessitat d'adaptar-les a un col·legi que, ara sí, funcionava regularment i amb tota regla. En la reunió del 24 de maig de 1840 els notaris tarragonins van

⁶⁰ AHPB, llibre 1, s.f., 1838, octubre, 2; 1838, desembre, 16. També hi ha un document escrit el dia 27 de setembre del mateix any pel jutge de Primera Instància de Tarragona referint-se a la qüestió de la conservació de les ordinacions.

⁶¹ AHPB, llibre 1, s.f., 1835, abril, 22. Acta de la reunió del col·legi de notaris de Tarragona en la que es llegeix la circular que citem.

parlar en ferm de la millora de les ordinacions del col·legi, arribant a l'acord de que s'havia de relligar un exemplar de les ordinacions al llibre d'actes del col·legi.⁶² Els notaris col·legiats trameten unes propostes de canvis en les ordinacions al jutge de primera instància en qualitat de protector del col·legi. Li comuniquen que s'han examinat les ordinacions del col·legi, que són del 1755 *...y que tan buenos resultados han producido. Con ellas e ve la ilustración que caracterizaba a los que, comisionados en aquel entonces por el Gobierno, las redactaron, pues no hay particular i extremo alguno que pueda acahecer, que no esté prevenido en ellas*. Malgrat tot es proposa substituir, en el capítol primer, el concepte *Teniente de Corregidor* pel de *Juez de Primera Instancia*, ja que era aquest el protector del col·legi. S'acorda suprimir el capítol 13 referent als examens d'accés ja que no està d'acord amb les disposicions vigents, i també es determina redactar de nou els capítols 11, 12 i 15.

Al 1841 es proposen nous canvis en alguns capítols de les ordinacions a partir de la lectura d'un ofici de 30 d'agost, expedit a Barcelona i que inserta l'orde del Regent del Regne de 23 d'agost i en el que es presenten set articles que alteren les ordinacions vigents del col·legi.⁶³ Es parla de fer variacions en les ordenances *...en la parte que no fueron derogados por la Real Orden de diez y siete de junio de mil ochocientos treinta y nueve (...)*. En el document en que es parla d'aquestes modificacions es relaten set articles, dels que ara ar transcribim els tres primers:

«1º Que quedan suprimidos los artículos once, doce, trece y catorce de dichas ordenanzas. 2º Que sea protector del Colegio el Juez de primera instancia del partido que ha sucedido al Corregidor. 3º Que los años de práctica necesarios para la admisión se reduzcan a los cuatro que determina la ley. (...)».

A partir de la lectura de les ordinacions i també dels altres documents que tenim sobre el col·legi tarragoní, es desprenen dos idees relacionades amb l'organització del col·legi i que considerem fonamentals. Una és la qüestió del control de l'accés a l'ofici notarial i al col·legi de notaris; l'altra és la qüestió de la documentació del col·legi. Però també tot el referent a la forma de funcionament del col·legi notarial. Segons aquell escrit en el que es deia que el col·legi va ser creat a l'any 1799, el col·legi estava format per dotze escrivans i que tenia com a president protector l'alcalde major de la ciutat. Estava regit per dos

⁶² AHPB, llibre 1, s.f., 1840, maig, 24. Hi ha un exemplar de les ordinacions relligat, tal com consta en la decisió presa pels notaris.

⁶³ AHPB, llibre 2, f. 2-3. 1841, setembre, 7.

priors que renovaven el càrrec anualment i hi havia un notari que actuava de secretari del col·legi. I també es diu que a l'any 1777 s'havien creat set places d'escrivà amb residència a la ciutat.

Les reunions es solien fer a la casa del Consell, costum que trobem ja a finals del segle XVI i que encara perdurava al segle XIX, almenys fins al 1858 que és la darrera acta que tenim referenciada. També era habitual fer les reunions a les cases particulars d'algun col·legiat, i també del protector, ja fos l'alcalde, el corregidor o el jutge de primera instància. Així, al 1830, hi ha actes de reunions celebrades a casa del Sr. Pedro Hernaiz de Segura, advocat dels Reales Consejos i protector del col·legi, casa que estava situada al Carrer de la Civaderia; o també reunions a casa del prior d'aquell any, en Francesc Sales.⁶⁴ En el moment en que el protector passà a ser el jutge de primera instància, canvi que trobem a partir de 1841 de forma definitiva, les reunions es començaren a celebrar de forma regular a la residència particular del jutge. De fet, l'alcalde de Tarragona va renunciar a l'any 1838 a la presidència de les reunions del col·legi com un favor vers els notaris pels molts serveis que havia prestat el col·legi a la ciutat, no especificant quins eren els favors.⁶⁵

El col·legi controlava, i així ho manaven totes les ordinacions esmentades, l'accés al propi col·legi i a la funció notarial, conceptes que apareixen barrejats i es confonen. En primer lloc es determinaven les condicions que havien de reunir els candidats que havien de cobrir les places vacants en les notaries de la ciutat i la principal era el ser membres del col·legi. Això és el que va impedir que, per exemple, Joaquim Punyed accedís a una notaria, tot i que tenia el títol de notari públic, però no estava col·legiat. Aquest fet es va perllongar durant alguns mesos de l'any 1830, i fins i tot se li va prohibir que actués com a secretari de l'Ajuntament.⁶⁶ Per això, en proposar redactar de nou el capítol 15, qüestió a la que ja ens hem referit, es deia clarament que *...ningún escribano ni notario que sea del colegio de esa ciudad de Tarragona podrá autorizar en ella ni en su término ni dar fe de ningún género de contratos, testamentos y demás especies de últimas voluntades...* Igualment, en el mateix article, quedava especificada la nul·litat de tots els actes escrits per notaris que no complissin aquesta condició, essent multats amb 1000 rals de velló.

L'altra condició era el buscar *...a persona o sugeto que tenga las cualidades de práctica y edad prevenidas por las ordenanzas de dicho Real Colegio, debiendo ser preferido en caso de concurrencia de dos o más pretendientes el*

⁶⁴ AHPB, llibre 1, s.f. 1830, febrer, 4.; 1830, febrer, 10.

⁶⁵ AHPB, llibre 1, s.f., 1838, gener, 21.

⁶⁶ AHPB, llibre 1, s.f., 1830, febrer, 11.

que fuese hijo, yerno o nieto de escribano colegiado.⁶⁷ És interessant veure com aquest text apareix en el moment en que hi ha vacant per defunció la plaça deixada per Francesc Sales i Soler.⁶⁸ Era fill del notari Pau Sales i, a la vegada, pare dels notaris Pau i Frutuós Sales i Boni. Havia arrendat les dues parts de la cúria dels veguers corresponents al Capítol, i havia viscut a Mallorca durant l'ocupació francesa de Tarragona, igual que alguns altres dels notaris de la ciutat. Així doncs, com que hi havia una plaça vacant i es feia referència a la possibilitat que l'ocupés un fill, o que un familiar tindria preferència sobre els altres candidats, en Pau Sales Boni va començar a promoure l'accés al col·legi de notaris de Tarragona. Ja era notari per autoritat reial i ja havia substituït el seu pare a la notaria l'any 1834, però la plaça de col·legiat la va aconseguir Joan Francesc Albinyana, essent firmat el nomenament a El Pardo el 28 de novembre de 1835.⁶⁹ Un altre element que s'indicava en les ordinacions i que era condició per a entrar al col·legi era l'haver practicat l'art de notaria amb algun notari i que quedà estipulat finalment en 4 anys —abans era de 8, passant al 1840 a 6— per la qual cosa es demanava un certificat. Francesc Mallafré va sol·licitar l'ingrés al col·legi tot fent constar en el document de sol·licitud que ho feia per a cobrir la vacant deixada per la mort de Salvi Fàbregas, ocorreguda el 24 de maig de 1831. La instància s'acompanya d'un certificat de l'acta de baptisme de la Catedral de Tarragona juntament amb un certificat signat pel notari Carles Lluís Mallafré fent constar que el sol·licitant *...ha practicado el Arte de Notaría en mi casa y compañía, sin interrupción alguna desde primero de enero de mil ochocientos diez y siete, hasta el día presente, cumpliendo con sus obligaciones y aprovechándose en el estudio de su carrera*. A partir de la lectura dels documents aportats se'l va admetre al col·legi.

Per accedir a la funció notarial hi havia la qüestió dels examens.⁷⁰ Josep Antoni Albinyana va aprovar l'examen *nemine discrepante* i va rebre tot seguit el *signum*, prenent possessió del càrrec de notari uns mesos més tard.⁷¹ Aquest notari ja treballava com a escrivà de la cúria metropolitana i va ser fundador del Museu Arqueològic de Tarragona a més de ser autor d'un treball en el que es defensava la primacia de la seu metropolitana tarraconense en contra de la de

⁶⁷ A les Ordinacions de 1671, concretament al capítol nou, es deia que els que havien de ser notaris havien de ser «...persones de neta consciència e puritat e de vida y conversació honesta e persones abonades, planes e madures...», Cfr. COMPANYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 39 (9).

⁶⁸ AHPB, llibre 1, s.f., 1835, juny, 9. La mort de Francesc Sales va ser el 14 de juny de 1834. Cfr. COMPANYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 89 (9).

⁶⁹ AHPB, llibre 1, s.f., 1836, gener, 9.

⁷⁰ AHPB, llibre 1, s.f., 1833, febrer, 26.

⁷¹ AHPB, llibre 1, s.f., 1833, maig, 11.

Toledo. Va ser també col·laborador en diferents estudis de Numismàtica i Arqueologia, a més de ser historiador, antiquari, arqueòleg i bibliòfil.⁷² En prendre possessió se li va demanar fer el jurament, amb una fórmula vigent des del 1841, segons consta els llibres d'actes i que diu: *Juráis a Dios y a los Santos Evangelios guardar la Consitución Política de la Monarquía Española decretada y sancionada por las Cortes Generales de mil ochocientos treinta y siete y ser fiel a la Reina...*, jurament que també trobem en la presa de possessió de Vicent Fontanilles. Aquest acte era la culminació del procés de permuta que havia iniciat Carles Lluís Mallafré, que passava a ocupar la notaria que Fontanilles regentava a Torredembarra des del 31 d'octubre de 1820. A l'any 1848 substituï Josep Antoni Albinyana i Borràs.⁷³

Per a ser notari col·legiat calia també ser persona de bona conducta moral, però el problema podia sorgir quan un notari ja formava part del col·legi, com en el cas de Fructuós Sales. Aquest havia arribat a ser secretari del col·legi, però al 1848 hi havia queixes sobre la seva conducta. Fins i tot s'arribà a prohibir-li que entrés a les reunions del col·legi. El conflicte va durar gairebé un any,⁷⁴ i es va solucionar de forma definitiva al 1850 en esdevenir-se la defunció d'aquest notari.⁷⁵

L'altre aspecte que preocupava els notaris era la documentació, tant la del propi col·legi com la que es generava a les diferents notaries de la ciutat. No era un problema nou sinó que, com hem apuntat abans, arrencava de segles enrera.

L'arxiu del col·legi s'esmenta en l'article tercer de les ordinacions de 1617. Allí s'apunta cap al problema de la dispersió dels documents del col·legi dient que podien guardar-se a casa d'un dels dos priors, tot i que era habitual que es guardessin en un armari conservat a la casa de la ciutat. Per a una millor conservació d'aquests documents, entre els que hi hauria els llibres d'acords, la correspondència, la comptabilitat..., es parla de l'obligació del notari que actuava com a secretari del col·legi de tenir una de les dues claus de l'armari per a guardar, entre altres, l'inventari de les escriptures. L'altra clau l'havia de tenir el prior més antic.⁷⁶

Tot això ens indica la importància de la documentació del col·legi de notaris, que es tradïa en accions puntuals per a la seva conservació, com és el fet

⁷² COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 95 (9).

⁷³ AHPB, llibre 2, f.1v. 1841, octubre, 2. Cfr. COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 95 (9).

⁷⁴ AHPB, llibre 2, f. 62. 1848, abril, 13.

⁷⁵ COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., p. 95 (9). Era escrivà reial del número i del col·legi de Tarragona, i al 1823 havia estat condecorat amb la Creu d'Isabel II a la Milícia Nacional.

⁷⁶ COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., pp. 38-41; 123-135 (9).

d'enquadrar els llibres d'actes. Així, Francesc Antoni Bofarull presentà el dia 11 d'agost de 1830 un rebut a l'avançat per l'enquadració de tres llibres d'actes per un import de 36 rals.⁷⁷ Però en altres moments el que trobem és un cert descontrol i deixadesa, com quan aquest mateix col·legiat, anys més tard i juntament amb Manuel Grau, va demanar el llibre d'actes afirmant que ell només tenia un quadern amb les actes de 1840 i algun anys posterior.⁷⁸ S'ignorava, doncs, on eren els llibres que faltaven i per això arribà un moment en que era necessari buscar-los, i així es determinà per tal de veure on estaven guardats.⁷⁹ A la següent reunió del col·legi, que no va ser fins al 1854, es va recordar que havien aparegut papers d'actes a casa de Francesc Sales, successor del seu pare Pau Sales, però encara mancava un llibre. El problema d'aquesta dispersió era l'incompliment de les ordinacions que manaven tenir un armari, i provisionalment es va solucionar amb la confecció d'una caixa per guardar-hi els pocs llibres d'actes existents. El que sí que es compliria era el tancament de la caixa amb dues claus. A més es manava que es fés un inventari dels llibres notariais.

Aquesta darrera determinació del col·legi ens trasllada a l'altre tipus de documentació que preocupava als notaris. Des de sempre hi havia hagut un interès pel control dels llibres notariais, en base a diferents motius. Durant la Guerra dels Segadors els cònsols van presentar un memorial al rei en el que es feia referència a aquesta qüestió del control de les escriptures:

«Que la ciudad pueda recoger en su archivo todas las escripturas de los notarios que muriesen en dicha ciudad, no dexando heredero que sea notario o no hicieren legado o manda de dichas escripturas a notario y que aquellas escripturas pueda dicha ciudaad administrar por sus secretarios hasta que el heredero propietario tenga autoridad de notario y en este caso que las administre el secretario de la ciudad los, emolumentos se parten ygualmente entre el dicho secretario y e heredero de las escripturas».⁸⁰

Dins d'aquell procés de modificació d'alguns articles de les ordinacions del col·legi, essent priors Francesc Antoni Bofarull i Josep Antoni Albinyana es diu que *...con arreglo lo prevenido en los artículos 8 y 9 de las Ordenanzas se recojan todos los protocolos que existen dispersos de varios escribanos que fueron del Colegio y que no están en poder de individuos de él...* En la reunió, el notari de Constantí i membre del col·legi de notaris de Tarragona, Rafael

⁷⁷ AHPB, llibre 1, s.f. El rebut va ser extès per Miquel Puigrubí el 24 de març de 1830.

⁷⁸ AHPB, llibre 2, f. 4-4v. 1842, juliol, 5. A l'acta corresponent es pot copsar l'interès que hi havia per enquadrar i controlar, en definitiva, els llibres d'actes.

⁷⁹ AHPB, llibre 2, f. 87. 1853, agost, 10.

⁸⁰ GÜELL I JUNKERT, Manel, «La dispersió...», *op. cit.*, p. 449 (44).

Roig, va afirmar que tenia protocols pertanyents al seu germà Vicent Roig i a altres escrivans antics i que abans havien estat en poder d'Antoni Aloï, També l'hereu de Pau Vilar tenia els del seu pare, i a Carles Lluís Mal·lafré se li va manifestar que *...no siendo escribano del Colegio y estando avecindado en Torredembarra tendrá regularmente también los que hizo siendo escribano de dicho Colegio...* L'acord que es va prendre en aquella reunió va ser que el jutge del partit, que presidia la reunió tal com era costum, havia de trametre un ofici a l'alcalde constitucional de Constantí per a comunicar a Rafael Roig que, dins del termini de vuit dies, entregués a la Secretaria del col·legi tots els protocols que tingués, i també qualsevol altre instrument d'escrivans i notaris col·legiats. El mateix es va comunicar a Josep Antoni Vilar, però tot això no va quedar resolt de forma immediata ja que fou tractat novament en les reunions de 9 de juliol i 1 d'agost.⁸¹ Al 12 de setembre de 1842 hi ha constància de la devolució dels llibres sol·licitats a Vicent Roig i a Josep Antoni Vilar.⁸² Els llibres sol·licitats a Carles Lluís Mallafré van arribar el dia 15 de setembre, quedant constància en l'acta de la reunió en la que també Tomàs M. Fàbregas va dir que entre els papers de Josep Antoni Vilar aportats tres dies abans, hi havia papers pertanyents a Antoni Aloï, acordant-se que fossin entregats a Josep Antoni Albinyana, que era l'encarregat de tenir els protocols d'Aloï.⁸³

A partir de la segona meitat del segle XIX es van fer inventaris dels protocols notariaus, com el de l'any 1869 arrel de la Llei Orgànica del Notariat de 1862. Va ser redactat pel notari Pau Antoni Miracle de Baldrich, arxiver general de protocols.⁸⁴ Un altre inventari abarca els anys 1898 a 1921, i va ser realitzat per Josep Lluç i Llorac, Josep Romaní, Simó Gramunt i Quer i Isidoro Lapuente Saiz.⁸⁵ Aquests inventaris són les darreres referències documentals del col·legi de notaris de Tarragona al segle XIX, tot i que la darrera acta que es conserva és del 1858. Allí es copia una carta enviada pel jutge de primera instància de la ciutat referint-se a l'obligació de redactar els documents notariaus en castellà.⁸⁶ Els notaris van determinar de contestar el jutge amb aquestes paraules:

⁸¹ AHPB, llibre 2, f.4-4v.

⁸² AHPB, llibre 2, f. 17.

⁸³ AHPB, llibre 2, f. 20.

⁸⁴ COMPANYYS I FARRERONS, Isabel, *Catàleg dels protocols...*, op. cit., pp. 9-10 (9). AHT, Fons Notarial, llibre 6742, *Libro de inventarios de los protocolos, testamentos y demás documentos que constituyen el archivo general de protocolos del Distrito notarial de Tarragona*.

⁸⁵ AHT, Fons Notarial, llibre 6769, *Llibre d'inventaris dels protocols, testaments tancats i altres documents de l'arxiu general del districte notarial de Tarragona*.

⁸⁶ AHPB, llibre 2, s.f. 1858, març, 13.

«...que bien desearía que la instrucción pública fuese tan alagüeña y general que admitiesen muchas excepciones comprendidas aún en esta Capital de Provincia, a donde acuden para sus contratos personas labriegas y rústicas, a más de los que constituyen una parte no despreciable que carecen de instrucción y que moran en la misma ciudad y su territorio, cuya falta de instrucción se echa a conocer desde luego con la circunstancia de que gran parte de contratantes de ambos sexos no saben leer ni menos pone su firma. A los escribanos, por su parte, les sería más sencillo y satisfactorio la redacción en castellano de las escrituras pero por otra parte deben proceder con discreción haciendo distinción del conocimiento o capacidad de los otorgantes, conviniendo unas veces la redacción castellana que generalmente tiene adoptada, y otras veces la catalana cuando los instrumentos recaen en personas rústicas y que no alcanzan aqué idioma, particularmente en algunas cartas nupciales, testamentos e inventarios que para mejor inteligencia de los interesados por lo relativo a la nomenclatura del mueblage, menages y diversos obgetos domésticos juzgan y exigen alguna vez los interesados que se entiendan en el idioma que está a sus alcances, y los escribanos atendiéndose a lo oportunamente prevenido en la ley recogida relativa a lo que los instrumentos se otorguen en idioma inteligible a los contraentes no pueden en algunos casos prescindir del idioma vulgar o catalán, supuesto que la instrucción pública no se hala aún tan generalizada como sería de desear. Y sobre el segundo extremo, el Colegio debe contestar que como quiera que sus individuos poseen ambos idiomas, les es fácil cumplir la proyectada ley de redacción castellana, sin esperar ningún plazo...»

Totes les referències que hem apuntat sobre el col·legi de notaris de Tarragona, ens demostren una organització, un interès pel col·lectiu i un corporativisme important, a més d'una certa relació amb la ciutat. Hem citat abans el valor que van demostrar durant la Guerra del Francès i la solidaritat acudint a la Catedral per a unes rogatives. Però no sempre va ser així, ja que el 5 de maig de 1829 els notaris van rebre un ofici del Governador General en el que demanava ajuda *...a las Corporaciones del Estado, a los Grandes, Prelados, títulos y personals pudientes, y en general a todos los habitantes de sus dominios (...) en alivio y socorro de los huérfanos, viudas y de los desgraciados que pudieron salvar su triste existencia...*, referint-se al terratrèmol ocorregut a Oriola el dia 21 de març.⁸⁷ En la reunió en la que es va llegir el text es va dir que el col·legi no tenia diners i es suggeria que cada notari, a títol individual, contribuís amb el que vulgués. Certament que el col·legi no devia disposar de grans fons monejaris ja que tampoc no podia pagar el sou de l'andador, que era l'encarregat de

⁸⁷ AHPB, llibre 1, s.f., 1829, maig, 5.

convocar la reunió del col·legi i que estava regulat per les ordinacions. Al segle XIX un dels andadors afectats va ser Domingo Mallol. Aquest reclamava el seu salari, però el dipositari del col·legi notarial va afirmar que no tenia diners, o que almenys no sabia quins diners tenia perquè encara no li havien entregat els papers dels comptes del col·legi. Joan Francesc Albinyana havia donat els papers i llibres que tenia a casa però no era suficient. A la reunió es va acordar pagar el sou que es devia i que per a solucionar la manca de fons, que cada notari pagués 40 rals de velló.